

Bijlage A

Vragenlijst diepte-interviews

Deze vragenlijst was slechts een richtlijn voor het gesprek, zodat alle onderwerpen aan bod zouden komen. Niet alle vragen zijn in alle interviews gesteld, ook zijn er vragen gesteld die niet zijn opgenomen in dit overzicht.

Kunt u een algemene omschrijving geven van de wijk?

Welke sociaal-economische problemen spelen er in de wijk? Wat is de 'geschiedenis' van die problemen en van eventueel eerder 'ingrijpen' in de wijk?

Welke interventies vinden plaats in de wijk? Wat houden ze in? Wat gebeurt er?

Op welk niveau wordt geïntervenieerd? Individu- of relatiegericht?

Waar / op wie zijn de interventies op gericht? Sociaal/cultureel/economisch?

Waar komt de interventie vandaan? Wie heeft het 'bedacht'? Organisatie, uit een andere wijk, de gemeente of bewoners uit de wijk zelf?

Hoe worden ze uitgevoerd? Met wie? Op welke manier?

Waar is het resultaat behaald? (S/E/C)

Waarom worden juist deze interventies ingezet om de problemen die in de wijk spelen aan te pakken?

Hoe worden bewoners benaderd voor de interventies? Hoe worden ze betrokken bij de interventies?

Is deelname verplicht of vrijwillig?

Is er sprake van participatie van bewoners bij de opzet van het project? Hebben de bewoners invloed op de interventies?

Wat is de oorsprong van de participatie? Top-down of bottom-up?

Werkt het project / werken de sociale interventies beter doordat de bewoners vroeg/laat/vanaf het begin betrokken waren?

Waarom is het project / zijn de interventies op deze manier opgezet? Waarom niet anders?

Hoe/wat is het verloop van het project Sociale Herovering? Waarom is het juist in die wijk opgezet?

Welke organisaties zijn betrokken bij de opzet/uitvoering van het project? Hoe is hun werkwijze ten opzichte van de bewoners.

Wat zijn volgens u voorwaarden om een project zoals Sociale Herovering te doen slagen?

Wat werkt wel/niet bij sociale interventies?

Is de buurt/wijk volgens u het juiste gebied om op te interveniëren? Werkt gebiedsgericht werken bij sociale interventies?

Wat is het verloop van het project? Wanneer loopt het af? Gaat het over in een nieuw project? Wordt er afgebouwd?

Welke rol neemt de gemeente/de overheid aan in het traject van de interventies faciliterend/ondersteunend of bepalend/initiatiefnemend?

Bijlage B

I. Samenvatting interview Almelo – De Riet

Dit is een samenvatting van het interview dat is afgenomen op 22 september 2008 met mevr. Van Rijswijk, projectleider Sociale Herovering in Almelo – De Riet. Een audio-opname van dit interview staat op de bijgesloten cd-rom.

De Riet is een arbeiderswijk en is deels aan het verpauperen. De huizen zelf zien er keurig uit, hebben een net uiterlijk, maar achter de voordeur is er veel aan de hand. De wijk wijkt af van overig Almelo. Het is een type achterstandswijk, daarom is het gekozen voor Sociale Herovering. Men was al bezig met het voeren van buurtgesprekken. Het plan van Pechtold voor de Sociale Herovering en de daarbij behorende middelen sloten hierbij aan.

Onder de problemen die er spelen in de wijk zijn: overlast van jeugd, voornamelijk geconcentreerd in het plantsoen, parkeerproblemen, verlichting, problemen achter de voordeur en er is veel overgewicht bij de jeugd.

Bewoners zijn betrokken bij hun eigen buurt, er is gelijk communicatie geweest vanuit de gemeente naar de wijk toe. Voor het opstarten van het project was men al bezig met buurtgesprekken, het plan is dan ook deels gebaseerd op deze gesprekken en deels op de ervaringen van de wijkfunctionaris. Betrokken bestuursfunctionarissen hebben een groot netwerk en kennen ook veel mensen uit de wijk.

De oorsprong van de participatie is duidelijk bottom-up. Het plan waarin de interventies staan beschreven is gebaseerd op de buurtgesprekken. Een voorbeeld hiervan is de interventie Geluksbudget. Deze buurtgesprekken hebben gezorgd voor betrokkenheid onder de bewoners.

In Almelo worden de interventies prikken genoemd. Daarvan zijn er acht in de wijk:

Geluksbudget, buurtrestaurant, smaak- en kooklessen, hart voor Heracles, vrijetijdsbesteding, buurtbeheerbedrijf en het wijkfonds. Naast deze prikken is er nog een stadsdeelcoördinator, deze brengt burger en bestuurder bij elkaar. Het project Hart voor Heracles is net met vertraging van start gegaan. De overige projecten zijn binnen het Sociale Heroveringsproject al afgesloten en ondergebracht bij andere afdelingen binnen de gemeente. Zo is het

Buurtrestaurant onderdeel geworden van het wijkcentrum; de smaak- en kooklessen een buitenschoolse activiteit van de Brede School en wordt het misschien ook een activiteit van het wijkcentrum; het geluksbudget moet nog ergens worden ondergebracht; Hart voor Heracles is ondergebracht bij de jongerenwinkel; het buurtbeheerbedrijf is een onderdeel geworden van het maatschappelijk activeringsconcept; Edutainment (vrijtijdsbesteding) is opgenomen bij het jongerenwerk en de welzijnsorganisatie.

Vershillende organisaties die betrokken waren bij het project zijn: het wijkcentrum, de politie, school, woningcorporatie Beter Wonen, thuiszorg; Zorgcentrum de Koppel, gemeente Almelo (verschillende afdelingen), Brede buurtschool, Welzijnsstichting Scoop, KISS, ROC en vrijwilligers/bewoners

De samenwerking tussen deze partijen was goed, men werkte met een hele kleine projectgroep. Deze kleine organisatie heeft tot gevolg dat de lijnen kort en goed zijn, er vond veel terugkoppeling plaats. Ook extern naar de bewoners. Het geheel heeft een 'smoel' gekregen in de wijk. Er was vertrouwen tussen de partners.

De bewoners werden aangesproken op hun 'eigen krachten' en talenten. Vaak moet het leven van de persoon zelf eerst op orde zijn voordat er sprake kan zijn van inzet voor de eigen leefomgeving. Door middel van de buurtgesprekken probeerde men erachter te komen wat er moest veranderen. Interventies waren voornamelijk op sociaal kapitaal en op cultureel kapitaal gericht. De resultaten zijn voornamelijk op individueel vlak. Vaak op sociaal of cultureel gebied. Middel en doel zijn hierbij wel verschillend, zo kan er een economisch middel ingezet worden om een sociaal doel te bereiken (geluksbudget). Men is als groep aangesproken en als groep geactiveerd. Men is meer betrokken geworden bij hun wijk. De kracht van het project in De Riet is de eigen kracht van de bewoners die centraal staat binnen het project. Mensen waarderen om wie ze zijn en wat ze kunnen. Wijkgericht werken is in dit verband een middel, niet het doel.

I. Samenvatting interview Nijmegen Oud – West

Dit is een samenvatting van het interview dat is afgenomen op 24 februari 2009 met dhr. Bannink, projectleider Sociale Herovering in Nijmegen – Oud West. Een audio-opname van dit interview staat op de bijgesloten cd-rom.

De wijk is erg groot, het is bijna een stadsdeel, er bevinden zich typische arbeiderswijken. De woningen zijn van dezelfde leeftijdscategorie qua bouw, van kort voor WO II. Later zijn er veel allochtonen in de wijk komen wonen, nu ongeveer 30 procent. Er wonen veel laag opgeleide mensen en de wijk heeft een hoog uitkeringspercentage. Een groot gedeelte van de woningen is van één woningcorporatie, Portaal. Samen met de corporatie vindt er (fysieke) herstructurering plaats. Deze wijk is een van de zwakkere wijken van Nijmegen in sociaal-economisch opzicht, daarom is de wijk opgenomen in Sociale Herovering.

Wat er gebeurde binnen Sociale Herovering moest aansluiten bij bestaande interventies en/of beleid. Van belang was om meer grip te krijgen op de bron van de problematiek in de wijk, vaak ligt deze 'achter de voordeur'. Focus van het project was vooral hierop gericht. Er is ingezet om grip te krijgen op de zorg gericht op deze gezinnen, coördinatie van de zorg was de kern, uitvoeren van de regie op het zorggebied. Allereerst is er een foto/schets gemaakt van de wijk door de gezamenlijke professionals. Hierbij is nagegaan welke gezinnen ('systemen') het 'probleem' zijn. Dit kan op wijk-, straat-, maar ook gezinsniveau het geval zijn. Daarna zijn op organisatie- en bestuurlijk vlak afspraken gemaakt over regie en coördinatie van de zorg. Tot slot is er ingezet op een combinatie van zoet/zuur/zorg-interventies (zie ontvangen documenten), hiermee wordt geschakeld tussen verschillende soorten niveaus. Daar waar nodig is worden de interventies gecontinueerd, m.n. bij de multiprobleemaanpak en het actiecentrum. In een aantal zaken is een investering gedaan voor de langere termijn en bij anderen was het bewust eenmalig.

Er is ingezet op een mix van niveaus, zowel individueel als relatiegericht, verdeling hiertussen is gelijk. Maar de inhoudelijk focus ligt op de zogenaamde multiprobleemgezinnen. Samenwerking vond plaats tussen de Woningcorporatie Portaal, politie, Bureau Jeugdzorg, opbouwwerkers en de eigen afdelingen van de gemeente. Het overgrote deel van de

interventies is ingebracht door professionals. Deze professionals zijn al langere tijd verbonden met de wijk. Er was een bedrag gereserveerd voor bewonersinitiatieven, hier moest erg aan getrokken worden om ook daadwerkelijk bewonersinitiatieven te krijgen. Wijkgericht werken heeft de tendens dat het vanuit de wijk moeten komen (bottom-up), maar dat wil niet zeggen dat de bewoners hun eigen behoeften onderkennen.

De opzet was zowel grootschalig als kleinschalig. Interventies zoals het actiecentrum en veiligheid waren grootschalig, bewonersinitiatieven en aanpak multiprobleemgezinnen waren maatwerk en schuldhulpverlening was weer grootschalig. Het project heeft een bijdrage geleverd aan het doorbreken van de negatieve spiraal die in de wijk aanwezig was. Oplossing is echter niet door één interventie te bereiken. Het is de vraag of de verbetering te herleiden is op de interventies van Sociale Herovering.

Verplichte of vrijwillige deelname verschilt per interventie, zo is het Actiecentrum niet geheel vrijblijvend, maar gekoppeld aan de uitkering. De aanpak van multiprobleemgezinnen is ook niet vrijblijvend (hangt af van situatie, eventuele kinderen, schulden, er kunnen verschillende vormen van dwang ingezet worden). In het kader van deelname vrijwillig/verplicht is er ingezet op een combi van 'zuur' en 'zoet'.

Bij de opzet van het plan is geen apart overlegforum vormgegeven, er is gebruik gemaakt van bestaande platforms. Er is geen apart offensief opgezet bij het begin om bewoners te betrekken. Er was een aparte pot voor bewonersinitiatieven, amino hiervoor was niet groot. Bij Burenhulp, waarbij een match van vraag en aanbod op gebied van huis/tuin/keukenvragen (soort mantelzorg) werd beoogd was wel inbreng van bewoners. Enthousiasme van bewoners in de wijk was erg laag, er is/was geringe betrokkenheid op de (eigen) situatie in de wijk.

Voorzover er participatie was, was dit top-down. Verdere participatie was pas bij de uitvoering, niet bij de opzet van de interventies, want dat was een taak voor professionals. De gemeente nam duidelijk de regie in handen. De gemeente zorgde dat alles op elkaar aansloot en men van elkaar wist waar men mee bezig was. Multiprobleemaanpak is hiervan een duidelijk voorbeeld. Regie nemen en het aangeven van grenzen is de overheidsrol.

Bij sociale interventies is werken op een zo laag mogelijk niveau beter aangezien de beleving van de wijk per straat kan verschillen. Op kleinere schaal kan er steeds beter gelokaliseerd worden waar het probleem zit en kan men steeds chirurgischer werken, steeds meer maatwerk leveren. Deze aanpak voorkomt ook dat hele wijken gestigmatiseerd worden. Men moet voorkomen dat er synergie van problemen komt, het stapelen van problemen moet worden voorkomen.

Bijlage D

I. Samenvatting interview Utrecht – Overvecht

Dit is een samenvatting van het interview dat is afgenomen op 11 maart 2009 met mevr. Quist, projectleider Sociale Herovering in Utrecht – Overvecht. Een audio-opname van dit interview staat op de bijgesloten cd-rom.

Overvecht is een grote naoorlogse flatwijk uit de jaren 60. Er staan veel tienhoog flats met daartussen lagere flatgebouwen en appartementen en her en der eengezinswoningen. Tussen de flatcomplexen in is veel openbaar groen. 80 tot 85% van de woningen is sociale huur. In de beginjaren van de wijk woonden er veel ‘witte boorden’ mensen, dit is veranderd naar een wijkbevolking waarbij ongeveer 50 % van allochtone afkomst is. Het merendeel hiervan is van Marokkaanse afkomst. Daarnaast is 8-10% van de wijkbewoners oud-vluchteling. Er wonen veel mensen met laag inkomen en maatschappelijk gezien laag werk, ook wonen er veel werklozen en mensen met een uitkering. Het is een erg grote wijk, er wonen ongeveer 31.000 mensen.

Er zijn grote gezondheidsproblemen, voor een deel heeft dit te maken met het type bevolking. Er wonen veel 60+'ers en veel mensen met laag sociaal-economische status. De gezondheidsklachten zijn zowel lichamelijke als psychosociale klachten. Daarnaast is er sprake van stapeling van diverse problemen: werkloosheid, inkomensproblematiek, eenoudergezinnen, opvoedproblematiek, jeugdproblematiek en (jeugd en) veiligheidsproblematiek.

De keuze voor Overvecht in dit Pechtoldprogramma was een keuze van het bestuur. Het was/is een wijk met meerdere problemen en snel ingrijpen was nodig. Overvecht was al een tijdje aan het afglijden en staat nog steeds onder aan ten opzichte van andere wijken. Het is nu ook een van de Vogelaarwijken. Eerder ging de aandacht voornamelijk uit naar Kanaleneiland. Dat er iets moest gebeuren was al langer duidelijk, dit plan was de eerste keer dat er iets ‘groots’ gebeurde in Overvecht.

Binnen het project hebben verschillende interventies plaatsgevonden, onder drie thema's: van klacht naar kracht, van binnen naar buiten en je bent jong en je kunt wat. Het waren de interventies: Big Move, LadyFit, Wijkplatform gezondheidspromotie, Happinez,

Vrouwengezondheidsdag, Buurtheater Stut, Buurtflat, Gezinsintake, Buurtspreekuur/activiteiten, Herinrichting Buitenruimte, UCEE station, KiWi, Cultuur na school, Stefanus, Community arts centre, Risicomanagement jeugd/ouders (opvoedingsondersteuning, ouderparticipatie basisonderwijs, Marokkaanse oudercoach, Speelmee, Kidxx; Tussenin met Al Amal), Jongeren aan de slag (Matching Overvecht, Leerwerktrajecten, Jongerenloket).

De insteek was om veel mensen uit Overvecht in beweging te krijgen en actief te maken in hun eigen leefomgeving. De afzonderlijke projecten zitten op verschillende treden van de zogenaamde participatieladder. Het idee was om zoveel mogelijk samen te doen met de bewoners.

Bewonersplatforms en wijkraden zijn bewust door de gemeente betrokken bij de planvorming, in de zomer van 2006. Voor bewonersplatforms melden mensen zich aan, het platform staat los van de gemeente en bestaat uit een groep actieve burgers die zich sterk maakt voor de wijk (of hun gedeelte van de wijk). De wijkraad is een orgaan dat ondersteund wordt vanuit de gemeente, zij krijgen een budget om jaarlijks een soort van wijkonderzoek te doen naar een vrij thema in de wijk. Zij kunnen gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen. Ook vertegenwoordigers van instellingen en organisaties in de wijk hebben zitting in de wijkraad. Het jaar voorafgaand aan de sociale herovering was gezondheid het thema waarna onderzoek was gedaan, hierop is ook ingespeeld door het programma. De lijn van het programma werd van onderaf bepaald, de bouwstenen voor de uitvoering werden gelegd door de gemeente.

Binnen thema's vonden activiteiten plaats die zowel op individu als op de groep gericht waren. Zo was het motto 'Van binnen naar buiten', gericht op een groep flats, maar vonden zowel individuele activiteiten (gezinsintake) plaats als groepsgerichte (buurtspreekuur). Gezondheidsactiviteiten vonden overwegend plaats als groepsgericht, terwijl resultaat individueel was. Deel van de activiteiten was op de groep/wijk gericht met een positieve insteek op kansen en talenten van bewoners en een aantal activiteiten was op individu gericht. Juist gericht op kansen en talenten en niet alleen de negatieve insteek van probleemgericht werken. Meeste projecten waren zowel cultureel als sociaal potentieel versterkend, het economisch kapitaal is enigszins terzijde gelaten.

Er werd samengewerkt met onder andere de woningbouwcorporaties, sportverenigingen, theater, inburgeringafdeling, de bakkerij, centrum voor de kunsten, huisartsen, fysiotherapeuten, geestelijke gezondheidszorg, wijkwelzijnsorganisaties, afdeling stadswerken, Zimmik, basisscholen, bedrijven in de wijk, de sociale dienst en diverse andere afdelingen van de gemeente. Er vond regelmatig terugkoppeling plaats naar de wijkraden en bewoners/buurtplatforms, bestuur en wijkmanagement. Ook zijn er meerdere voortgangsrapportages geschreven. Bij projecten als deze is communicatie van groot belang, zowel met betrokken organisaties als naar de bewoners toe.

In de zomerperiode van 2006 heeft er een brainstormsessie plaatsgevonden met ambtenaren, het bewonersplatform, wijkraad, jongeren en een aantal andere stakeholders (corporaties, scholen en organisaties die diep in de wijk zitten). Er zijn toen meer interventies/projecten bedacht dan uitgevoerd. De uiteindelijke selectie van projecten is gedaan door een groep van zowel mensen uit de gemeente als uit de wijk. De interventies waren zodanig maatwerk dat het na afloop lastig was om ze onder te brengen bij beleidslijnen van diverse afdelingen uit de gemeente. Toch is dit voor het grootste gedeelte wel gelukt. Er vindt veel doorstroming van bewoners plaats in de wijk, omdat er weinig mogelijkheden tot een wooncarrière zijn in de wijk. Hierdoor kan het zijn dat het resultaat ‘vertrekt’ en niet blijvend in de wijk aanwezig zal zijn.

Met Sociale Herovering is ongeveer 18% van de bewoners van Overvecht bereikt, deelname was vrijwillig. Het project was erop gericht om de potentie in de wijk te verstevigen, in plaats van rechtstreeks de problemen aan te pakken.